

DAVID KELLY, KLOKKEN LUIDER PAR ERREUR

Gesprek met Tim Natens

Je maakt bij Theater Antigone een stuk over de Britse wapeninspiceur David Kelly, die in 2003, kort na de invasie in Irak, aan een BBC-journalist vertelde dat Saddam Hoessein geen massavernietigingswapens had, daardoor in het oog van een mediastorm terecht kwam en niet veel later dood onder een boom werd teruggevonden. Hoe kwam je bij David Kelly terecht?

In 2016, tijdens mijn derde jaar aan het RITCS, maakten we onder begeleiding van Jos Verbist en Haider Al Timimi een bewerking van *Stuff Happens* van David Hare. Dat toneelstuk is een theatraalising van het beslissingsproces dat voorafging aan de Amerikaans-Britse invasie van Irak in maart 2003. Het geeft een inkijk in de binnenkamers van Downing Street en het Pentagon, en laat zien wie de figuren rond George Bush en Tony Blair waren en welke rol zij gespeeld hebben bij de inval. We hebben toen heel veel extra materiaal verzameld, waarbij Jos op een bepaald moment kwam aanzetten met een ander toneelstuk, *Justifying War*. Richard Norton-Taylor zoomt daarin in op de Hutton Inquiry – het onderzoek naar de dood van David Kelly. Ik heb me daar toen in vastgebeten en op basis van dat materiaal een

“Vaak is degene die een verrader wordt genoemd zijn tijd vooruit. Iemand die verandert, tot ontzetting van de groep waartoe hij behoort. En niet zelden zijn degenen die als verraders worden gezien (...) juist de meest toegewijde en overtuigende types. Mensen die de moed hebben om alleen te staan.”

Amos Oz, 20 december 2015

korte monoloog geschreven: David Kelly komt terug uit de dood en neemt het woord.

Het verhaal was blijkbaar niet uitverteld, want vorig jaar klopte je bij Theater Antigone aan, met de vraag of je een avondvullende voorstelling mocht maken rond Kelly.

In de figuur van David Kelly zit een enorm potentieel. Zijn leven en dood wordt getekend door een grote tragiek. Het is een man die op zeer korte tijd alles op het spel gezet heeft, en ook alles verloren heeft. Hij heeft gegokt – door met een journalist van de BBC te gaan praten – en die gok is slecht uitgedraaid. Hij zat als een rat in de val. Dat is dankbaar materiaal om iets mee te doen op scène. Ik denk dat we met David Kelly als middelpunt van het web een heel aantal draden kunnen spannen naar grotere thema's. Er is het microniveau, het persoonlijke: hoe hij in zijn eentje tegenover het bastion van de regering Blair kwam te staan en afgeschilderd werd als een verrader. Vanuit die eenzaamheid

kun je uitzoomen naar het macroniveau: de Midden-Oostenpolitiek, de buitenlandpolitiek van de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk in de jaren negentig. Dat is geen geïsoleerd tijdperk: die periode was tekenend voor de situatie waar we nu tegenaan kijken. De vluchtelingenstromen, de opmars van terreurbewegingen, ... dat zijn geen losstaande feiten, die komen wel degelijk ergens vandaan. Daarin zit voor mij het potentieel van de voorstelling: aan de hand van een klein, persoonlijk verhaal kan ik het toch ook over iets groots hebben. Het is een thematiek waar wij ons hier niet genoeg bewust van zijn denk ik. In het Verenigd Koninkrijk leefde dat veel meer; alleen al in Londen kwamen in aanloop naar de Irakoorlog twee miljoen mensen op straat om te betogen tegen het beleid van de regering Blair. Het is pas na de aanslagen in Zaventem en Maastricht dat wij hier dan uiteindelijk toch verbanden zijn beginnen leggen, dat we de draagwijdte van die beslissing uit 2003 onder ogen hebben moeten zien en beseffen dat dat een boemerang was die

we terug in het gezicht geworpen krijgen. *It was bound to happen.* Het is het resultaat van onze westerse mentaliteit tegenover het Midden-Oosten. Dat is iets wat we in de voorstelling ook willen aankaarten: het kortetermijndenken, het gebrek aan vooruitziendheid.

Kelly wordt een voorstelling die je schrijft en speelt?

Klopt. Ik laat me coachen door Jos en Haider doet de eindregie. Het voorbije jaar voerde ik uitgebreid onderzoek: naar de figuur en de dood van Kelly maar ook naar de Midden-Oostenpolitiek en het economische belang van oorlog. Ik sprak met enkele wapeninspecteurs die net zoals David Kelly in de jaren negentig verschillende keren naar Irak gingen om toe te zien of de ontwikkeling van massavernietigingswapens wel degelijk gestaakt werd.

Wat heeft je het meest verrast tijdens je onderzoek?

Het meest frappante vind ik de vaststelling dat je een hoge politieke functie kunt uitoefenen en tegelijkertijd schaamteloos voor je eigen gewin blijft gaan. Als je ziet dat al die mannen die in de administratie Bush zaten ook linken hadden met de wapen- en olie-industrie én media en publiek ook nog eens heel goed konden bespelen, waardoor het leek alsof ze ter goeder trouw handelden. Je wordt als burger zo makkelijk een rad voor de ogen gedraaid. Terwijl er zoveel belangen meespelen waar wij niet het flauwste benul van hebben. Die twee gezichten van Bush, van Rumsfeld, van Cheney, ... die cultuur van leugens, dat platte bedrog. Dat ze denken dat te kunnen maken en ons, de bevolking, als idioot behandelen, dat

“As every single person here knows, the justification for the invasion of Iraq was that Saddam Hussein possessed a highly dangerous body of weapons of mass destruction, some of which could be fired in 45 minutes, bringing about appalling devastation. We were assured that was true. It was not true. We were told that Iraq had a relationship with Al Qaeda and shared responsibility for the atrocity in New York of September 11th 2001. We were assured that this was true. It was not true. We were told that Iraq threatened the security of the world. We were assured it was true. It was not true.”

Uit 'Art, Truth & Politics', lezing van Harold Pinter bij ontvangst van de Nobelprijs op 7 december 2005

vind ik de grootste belediging. Om nog maar te zwijgen van het onrecht dat miljoenen en miljoenen mensen daar aan de andere kant van de wereld is aangedaan. Tegelijk is het dan wel hoopgevend om te zien dat er in Londen grote betogingen tegen de oorlog georganiseerd werden. Maar vooralsnog komen ze ermee weg, Bush en Blair. We hebben hen nog niet berecht gezien in Den Haag. Is dat überhaupt een reële mogelijkheid, dat onze westerse leiders in dezelfde beklagdenbank terechtkomen als figuren als een Ratko Mladić of een Karadžić?

De officiële verklaring voor Kelly's dood is zelfmoord, ondanks heel wat aanwijzingen in andere richtingen. Onmiddellijk na het bizarre onderzoek gingen alle rapporten en foto's achter slot en grendel, tot maar liefst 2073. Wat denk jij? Werd de druk hem teveel, en pleegde David Kelly zelfmoord, of is er meer aan de hand?

Vreemd genoeg heb ik na een jaar onderzoek nog steeds geen antwoord op die hamvraag. Maar je kunt op zijn

minst zeggen dat Kelly niet het onderzoek heeft gekregen dat hij verdient en waar het publiek ook recht op heeft. Dus ja, dat dossier moet heropend worden, en er moet een onafhankelijk onderzoek komen, los van de overheid. Want de omstandigheden van zijn dood zijn op zijn zachtst gezegd verdacht. Kelly was een stoorzender; wat hij zei speelde niet in de kaart van de regering. Maar als je daar vragen bij stelt, word je al snel weggezet als een complotdenker.

In augustus werkte je enkele weken in Antigone en toonde je een eerste resultaat tijdens het Leave no one behind-festival, dat niet toevallig in het teken van klokkenluiders stond.

Ik heb altijd gedacht dat Kelly te vergelijken viel met klokkenluiders als Edward Snowden en Julian Assange, maar ik moet nu toch vaststellen dat het nogal ambigu is. Kelly is niet echt een klokkenluider *pur sang*, eerder een klokkenluider *par erreur*. Hij heeft heel even moed getoond en blijkt gegeven van zijn integriteit, toen hij besloot niet langer te zwijgen en aan de BBC toe te vertrouwen dat er leugens stonden in het dossier waarmee het VK de invasie in

Irak probeerde te verantwoorden. Maar toen daarna zijn naam dreigde uit te lekken, trok hij zijn nek weer in. Ik denk dat hij te hard gevangen zat in het systeem, en na zijn gesprek met die journalist al snel weer de leiband rond zijn hals voelde spannen. Ook voor zijn gesprek met de BBC heeft hij altijd zijn mond gehouden, terwijl hij als inspecteur heel goed wist dat er geen massavernietigingswapens meer waren in Irak. Dus nee, hij is niet zuiver op de graat, David Kelly. En dat maakt hem des te boeiender.

Hij heeft zijn verraad – of heldendaad – wel met de dood moeten bekopen.

Ik denk dat hij nooit heeft voorzien wat de gevolgen van dat gesprek met de BBC zouden zijn. Zodra de machinerie in werking trad, is het heel snel gegaan. Het was een steile val, recht het ravijn in. Los van het dramatische einde denk ik dat iedereen zich in hem kan verplaatsen: de bescheiden grijze ambtenaar die op een dag beslist toch het woord te nemen. Het verhaal van Kelly is diepmenselijk, en draait rond vragen die ik zelf ook erg belangrijk vind: wat is eerbaarheid, wat is oprechtheid? Wat houdt het in ergens voor te staan, ergens je leven voor te willen geven?

Dat zijn niet bepaald lichte thema's.

Het is iets wat me bezighoudt, integriteit. Als ik kijk naar mijn eigen sector zie ik dat het voor jonge mensen vaak verleidelijk is voor werkzekerheid of succes te gaan, maar ik wil geen offers maken. Ik wil mijn ziel niet verkopen. Een publiek mag dat naar mijn gevoel ook van jou verwachten: als kunstenaar moet je je eerbaarheid, je kwetsbaarheid durven tonen op een podium. Daarmee kan je écht iets teweegbrengen, een verschil maken.

Door informatie te delen?

Door mensen de ogen te openen. Daarin ligt voor mij onder andere de kracht van theater. Dat je via een zekere emotionaaliteit – in dit geval het tragische einde van David Kelly – mensen vatbaar kunt maken voor andere thematieken die je wil binnenbrengen. Je maakt als publiek een gevoelsmatige connectie met het materiaal, en hierdoor blijft het langer, en in het beste geval blijvend, sluimeren. Dat heeft een voorstelling ook voor op andere media, zoals een krant of reportage: het kan veel effectiever en doeltreffender zijn op de lange termijn. Theater kan je iets doen snappen op een dieper niveau. Ik vind het belangrijk dat *Kelly* ondanks de complexe thematiek een laagdrempelige voorstelling wordt. Een toeschouwer moet zonder al teveel voorkennis de zaal kunnen binnenstappen. En wie weet stelt hij zich aan het eind van de voorstelling wel een aantal vragen bij de wereld zoals hij die kent.

Ellen Stynen
7 september 2021

“Judy, I will wait until
the end of the week
before judging – many
dark actors playing
games. Thanks for your
support. I appreciate your
friendship at this time.
Best, David.”

Uit een e-mail van David Kelly op 17 juli
2003, enkele uren voor zijn verdwijning